

Малащук Д. В., к.е.н., доцент, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ВСЕСВІТНЯ ВАЛЮТНА БІРЖА ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ СВІТОВОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ

Розглянуто питання, пов'язані зі зростанням дисбалансу валютних потреб учасників фінансових відносин у світовій економіці, як за якісними, так і за кількісними характеристиками, існуючими формами і процедурами реалізації валютних відносин на біржових майданчиках різних країн, а також в міжбанківському секторі. Запропонована концепція формування й розвитку всесвітньої валютної біржі на основі процесів фінансової і політичної інтеграції національних і регіональних валютних ринків.

Ключові слова: валютний ринок, валютна біржа, світова валютна біржа, світовий валютний ринок, котирування валют, фінансова глобалізація.

Malashchuk D. V., PhD, associate professor, Kyiv national economic university Vadym Hetman name

WORLD CURRENCY EXCHANGE AS ECONOMIC CATEGORY OF WORLD CURRENCY MARKET

The article is sacred to consideration questions related the increase of disbalance currency necessities participants financial relations in a world economy, both on high-quality and after quantitative descriptions, existent forms and procedures of realization currency relations on the exchange grounds of different countries, and also in a bank sector. The offered forming conception and development of world currency exchange is on the basis processes in financial and political integration national and regional currency markets.

Keywords: currency market, currency exchange, world currency exchange, world currency market, quotation of currencies, financial globalization.

Малащук Д. В., к.э.н., доцент, ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

ВСЕМИРНАЯ ВАЛЮТНАЯ БИРЖА КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ МИРОВОГО ВАЛЮТНОГО РЫНКА

Рассмотрены вопросы, связанных с ростом дисбаланса валютных потребностей участников финансовых отношений в мировой экономике, как по качественным, так и за количественными характеристиками, существующими формами и процедурами реализации валютных отношений на биржевых площадках разных стран, а также в межбанковском секторе. Предложена концепция формирования и развития всемирной валютной биржи на основе процессов финансовой и политической интеграции национальных и региональных валютных рынков.

Ключевые слова: валютный рынок, валютная биржа, мировая валютная биржа, мировой валютный рынок, котировка валют, финансовая глобалізація.

Постановка проблеми. На існування й функціонування валютного ринку впливає глобалізація, яка розглядається як процес всезростаючої дії на соціальну дійсність окремих країн значної кількості факторів міжнародного значення, таких як: економічні і політичні зв'язки, культурний та інформаційний обмін тощо. Тому сьогодні явище глобалізму в політичній сфері переросло в економічну глобалізацію. І якщо перше можна було б, у деяких випадках, до певної міри ігнорувати або враховувати як незначний чинник в існуванні окремих національних економік, то зараз явище створення, організації, функціонування й розвитку валютного ринку як цілісного економічного, соціального і політичного комплексу в світових масштабах – факт, який необхідно враховувати як визначальний для кон'юнктури території, країни, регіону і т.п.

Подібний вплив фактора глобалізації на валютний ринок зумовлений тим, що існує потреба в усуненні дерегулювання валютних ринків країн і пов'язаної з ними діяльності; активному і масовому використанні досягнень технологічного прогресу, що дозволяє здійснювати у світовому масштабі моніторинг валютних ринків, проведення валютних операцій, аналіз економічної ситуації на будь-якому рівні і в будь-якому масштабі, аналіз можливих валютних ризиків та аналіз зростання і взаємодії національних валютних ринків.

Отже, виникає як наукова, так і практична необхідність формування такої моделі розвитку валютного ринку у світових масштабах, яка могла б відобразити принципи й закони розвитку процесів у сфері валютних відносин у світовому і національному масштабі – всесвітньої валютної біржі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно відмітити, що проблеми розвитку валютного ринку були предметом наукового аналізу таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: Є. В. Афанасьєв [1; 13] (формування механізмів функціонування багаторівневих організаційних систем), І. Т. Балабанов [5], Є. А. Баринов [2], С. А. Билиняк [8], І. Г. Доронін [7], Л. Н. Красавіна [8], Д. Ю. Піскулов [11], І. Н. Платонова [4], Д. Р. Смыслов [8] (удосконалення теорії й методології валютних відносин і валютного ринку), О. В. Братимов [12], Ю. М. Горський [12], С. Долгов [6], М. Г. Десягин [12], С. Р. Моїсєєв [10] (розвиток фінансової глобалізації), В. А. Галанов [3], В. А. Грязнов [3], Р. В. Корнеева [3], А. Н. Мамонтов [9] (перспективи перетворення біржових структур в умовах фінансової глобалізації).

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, ще недостатньо висвітлено питання розробки моделі світової валютної біржі з урахуванням недоліків і переваг її функціонування, також потребують подальшого дослідження пропозиції щодо формування організаційної структури світової валютної біржі, розробки принципів її діяльності, заходів по посиленню інтеграції біржового і міжбанківського секторів валютного ринку.

Мета статті полягає в розробці методології, структуризації й формуванні комплексної системи світового валютного ринку на основі формування та розвитку світової валютної біржі.

Виклад основного матеріалу. У фінансовому колі вже немає сумнівів в тому, що світ все більше перетворюється на єдиний ринок. Упродовж двох останніх десятиліть можна було спостерігати прискорення процесу глобалізації фінансових ринків. Виражається це, передусім, у тому, що міжнародні фінансові ринки істотно розширилися, а обсяги угод на валютному ринку помітно зросли. Прогрес в інформаційних і телекомунікаційних технологіях, лібералізація валютних ринків і розробка нових фінансових інструментів, безумовно, і далі стимулюватимуть зростання міжнародних фінансових потоків, що веде до розширення й підвищення ефективності міжнародних фінансових відносин.

Тому сучасні процеси розвитку валютних відносин і самого валютного ринку вже не можуть бути повною мірою розглядатися як цілісний економічний процес в масштабах однієї конкретно взятої держави і його суб'єктів. Якщо ринок за допомогою відповідної інфраструктури не надає учасникові прийняттого механізму захисту від ризиків, одним з яких на валютному ринку, як правило, є ризик невиконання контрагентом своїх зобов'язань, то ціна на такому ринку значною мірою залежатиме від того, з яким контрагентом укладається угода. Навряд чи можна назвати фінансовим ринком середовище, де немає єдиної ціни на кожному із заданих відрізків часу й відсутня ліквідність, тобто плавне, послідовне збільшення пропозиції або попиту призводить до стрибкоподібної і неадекватної, непрогнозованої зміни ціни [10]. Такого роду стихійність неорганізованого валютного ринку призводить до коливань курсу національної валюти. Необхідність усунути подібні недоліки викликає потребу розвивати організовані ринки у вигляді бірж і інших торговельних систем.

На ринках, що розвиваються, де через ті або інші причини не встановився необхідний рівень довіри між банками, існує розвинена специфічна інфраструктура валютного ринку (зокрема, у вигляді валютних бірж), тоді як на відносно «старих» ринках подібна інфраструктура в такому вигляді відсутня.

Міжнародний досвід свідчить, що разом з міжбанківською торгівлею валютою існують спеціалізовані валютні біржі. Причому в ряді держав діють і міжбанківська й біржова торгівля валютою. У зв'язку з істотними змінами, що сталися на валютних ринках, намітилося зна-

чне зростання угод з виконанням у майбутньому, що призвело до появи бірж (разом із традиційними валютними біржами), що спеціалізуються на терміновій торгівлі валютою й фінансовими активами. Прикладами цього можуть бути Лондонська міжнародна біржа фінансових ф'ючерсів (London International Financial Futures Exchange), Європейська опціонна біржа в Амстердамі (European Options Exchange), Німецька термінова біржа у Франкфурті (Deutsche Tenninboerse). На відносно нових світових валютних ринках почали роботу Сінгапурська біржа (Singapore International Monetary Exchange), біржа термінової торгівлі в Сідней (Sydney Futures Exchange), Австрійська термінова опціонна біржа у Відні (Oesterreichische Termin Oplion – sboerse) [2].

Важливо відмітити, що останніми роками, враховуючи потреби учасників ринку в забезпеченні стабільного ціноутворення й хеджування валютних ризиків, біржі разом з організацією традиційної торгівлі іноземною валютою все більше починають надавати послуги з організації торгівлі валютними дериватами, роль яких стала зростати. Так, сьогодні на трьох з п'яти (60%) провідних біржах світу (CBOT – Chicago Board of Trade, CME – Chicago Mercantile Exchange, EURONEXT) є в лістингу термінові контракти на валюту. Аналогічний показник по шістнадцяти провідних біржах складає 50% [3].

Крім того, у 50 провідних за обсягом торгівлі біржових інструментів входять чотири валютні контракти. Варто також відмітити, що термінові контракти на валюту займають важливе місце в структурі біржових інструментів. Наприклад, на біржі «Нью-йоркська торговельна палата» (New York Board of Trade – NYBOT) 64% від загального числа допущених до лістингу на NYBOT контрактів складають ф'ючерси й опціони на валюту.

У зв'язку з істотними змінами на валютних ринках намітилося зростання угод з валютними біржовими інструментами [4, 5].

Таким чином, необхідно відмітити все більш зростаючу роль бірж в організації торгівлі валютними фінансовими інструментами, у тому числі валютними дериватами.

Валютні біржі матеріалізують (організують) роботу базових елементів інфраструктури валютного ринку: торговельної системи (механізм пошуку контрагента), клірингової й розрахункової систем (механізм виконання угоди) [9].

Поняття валютної біржі може бути розглянуто в трьох аспектах: юридичному, організаційному, економічному.

Валютна біржа є юридичною особою (некомерційне партнерство, акціонерне товариство), яка здійснює валютно-обмінну діяльність на основі існуючих норм законодавства тієї країни, де вона юридично зареєстрована.

Валютна біржа – повноправний економічний суб'єкт, професійний учасник ринку, основним видом діяльності якого є організація біржових торгів іноземною валютою в порядку і на умовах, які встановлені законодавчо.

З економічної точки зору валютна біржа – це організований валютний ринок. Вона є формою організованого ринку національних валют, де здійснюється вільна купівля-продаж національних валют, виходячи з курсового співвідношення між ними, який складається на ринку під впливом попиту і пропозиції.

На валютній біржі здійснюється вільна купівля-продаж національних валют, виходячи з курсового співвідношення між ними (котирування), що складається на ринку під впливом попиту і пропозиції. Цьому типу біржі властиві усі елементи класичної біржової торгівлі.

Котирування на валютних біржах залежить від купівельної спроможності обмінюваних валют, яка, у свою чергу, визначається економічною ситуацією в країнах-емітентах.

Пряме призначення валютних бірж – визначити валютний курс, який є вартістю іноземної валюти. На біржі, як організованому ринку, у ході торгів встановлюється вартість національної грошової одиниці. Тут же здійснюються угоди на користь осіб, що мають у розпорядженні кошти в іноземній валюті, які отримали від зовнішньоекономічної діяльності і на інших підставах, і осіб, яким, навпаки, потрібна іноземна валюта для їх господарської діяльності, але вони не мають в розпорядженні самостійних джерел її надходження. Угоди по експорту й імпорту товарів, послуг і результатів інтелектуальної діяльності складають основу визначення вартості національної грошової одиниці. Таким чином, основне завдання валютної біржі полягає не в отриманні високого прибутку, а в мобілізації тимчасово вільних валютних ресурсів, перерозподілі їх ринковими методами з одних галузей економіки в інші і у встанов-

ленні дійсного ринкового курсу національної і іноземної валюти в умовах справедливої та законної торгівлі [1].

Валютна біржа часто виступає посередником при здійсненні валютних операцій. У деяких країнах, де існують валютні біржі, операції з іноземною валютою дозволено здійснювати тільки через них. Також учасниками біржових торгів валютою в більшості країн є кредитні організації, рідше – інші фінансові організації, наприклад, страхові й пенсійні фонди, інвестиційні компанії, що діють через брокерські фірми. На рахунках бірж відбиваються усі валютні угоди учасників торгів, а біржа в даному випадку виступає гарантом розрахунків.

Створення організованого валютного ринку передбачалося в різних країнах, що відносяться до різних регіонів і відрізняються за умовами свого економічного розвитку. З цієї точки зору цікаві приклади Чилі, Хорватії, Китаю, Коста-Ріки й Філіппін. Потрібно зазначити, мова піде лише про організований ринок для здійснення спотових угод з іноземною валютою. Біржі та інші торговельні системи, де укладаються термінові угоди з іноземною валютою, присутні в абсолютній більшості розвинутих країнах, країнах, що розвиваються, та з ринковою економікою [7, 8].

Слід відмітити, що технологічна революція в біржовій справі призвела до того, що традиційне уявлення про біржову торгівлю як про завжди локалізовану у визначеному місці (біржовому залі) вже не цілком відповідає дійсності. Валютна біржа в сучасному світі може означати не лише конкретне приміщення, а й електронну торговельну систему, в яку з використанням сучасних засобів зв'язку вводяться оферти, де реєструється укладення угод, і згодом, за результатами укладених угод, визначаються зобов'язання учасників торгівлі. При цьому неважливо, на якій відстані від місця знаходження біржі знаходиться особа, що бере участь у біржових торгах.

Такі перетворення, по-перше, усунули колишні обмеження по кількості учасників торгівлі, по-друге, породили конкуренцію між біржами, що знаходяться не просто в різних регіонах, а в різних державах, і по-третє, привели до необхідності значних інвестицій в розвиток сучасних технологій біржової торгівлі.

У різних країнах організаторами торгівлі є не лише традиційні валютні біржі, торги на яких локалізовані в конкретному місці (Чилі), але й електронні торговельні системи. Останні повинні відповідати таким умовам: вони повинні надавати учасникам угоди можливість зв'язатися один з одним і одночасно мати певні регулюючі або наглядові повноваження, або вводити для участі в торгах інститут членства (Китай, Коста-Ріка, Філіппіни, Чилі) [11].

Аналіз досвіду функціонування валютних бірж в розглянутих країнах показує, що:

– вони особливо потрібні в умовах досить жорсткого державного регулювання валютного ринку;

– не завжди погоджено діють з міжбанківським валютним ринком;

– є важливим інструментом для стабілізації й підтримки розвитку національної економіки.

Окрім цього необхідно відмітити той факт, що сьогодні йде активне формування нового сегменту валютного ринку – електронних бірж. Для бірж також характерні процеси укрупнення і глобалізації [6, 12]. Це обумовлено тим, що визначальною тенденцією в інфраструктурних змінах останніх років є автоматизація біржової торгівлі, перехід від «голосових» систем біржової торгівлі до електронних.

Подібні тенденції сприяють розвитку світового валютного ринку і формуванню передумов утворення світової валютної біржі.

Під світовою валютною біржею будемо розуміти єдиний світовий валютний ринок як ринок, організований таким чином, що на ньому в будь-який момент є лише одне валютне котирування на одну і ту ж валюту по відношенню до будь-якої іншої валюти незалежно від географічного місцезнаходження і національної приналежності учасників ринку.

Основою формування світової валютної біржі є:

– економічна і правова єдність національних валютних ринків;

– єдність його учасників, тобто формується єдина система вступу в учасники світової валютної біржі без урахування приналежності до певної країни;

– однакова інфраструктура функціонування світового валютного ринку, організація його ефективної діяльності без урахування просторової віддаленості окремих об'єктів і суб'єктів

валютного ринку, що по суті й означає перетворення цього ринку у свого роду глобальну біржову торговельну систему;

– чіткі певні уніфіковані «всесвітні» правила роботи, як правила роботи світової біржі для всіх учасників ринку без винятку [13].

Визначальним фактором створення світової валютної біржі і розширення трансграничної банківської діяльності, особливо пов'язаної з операціями на ринку капіталів, є зміна балансу ризиків, з якими стикаються кредитні інститути, що переводить проблему їх регулювання і нагляду за банками в зоні євро в нову площину. З одного боку, з уведенням євро трансгранична діяльність комерційних банків перестала піддаватися валютним ризикам. Більше того, збільшення обсягу і видів трансграничних операцій банків в цілому позитивно впливає на структуру ризиків, оскільки їхні операції стають більш диверсифікованими. З іншого боку, по мірі поглиблення інтеграції банківської діяльності в зоні євро і збільшення частки трансграничних операцій в їх загальному обсязі зростає необхідність попередження можливих фінансово-банківських криз і обмеження їх наслідків шляхом розширення співпраці між органами банківського нагляду.

Висновки. На основі виявлених фактів розвитку світового валютного ринку можна зробити висновок, що подібні тенденції сприяють розвитку світового валютного ринку і формують передумови утворення світової валютної біржі.

Значущим фактором необхідності створення світової валютної біржі є зростання інформаційних і технологічних ризиків. Приведення світового валютного ринку до єдиної системи істотно збільшує можливість умисного використання певним учасником неякісної інформації в особистих цілях, що може призвести до значних утрат і фінансового дисбалансу національної економіки або економіки цілого регіону. Також використання єдиної технології для здійснення валютних торгів може призвести до затримки або збою в роботі робочих терміналів, а також призупинення проведення електронних торгів.

Література

1. Афанасьев Е.В. Глобализация финансовых рынков как предпосылка формирования мирового валютного рынка / Е.В. Афанасьев // Вестник Российской экономической академии им Г. В. Плеханова. – № 2. – 2006. – С. 8–16.
2. Баринов Э. А. Валютные рынки и валютные операции / Э.А.Баринов. – М.: Анкил, 2010. – 315 с.
3. Биржевая деятельность. Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, Р.В. Корнеевой, В.А. Галанова. – М.: Финансы и статистика, 2012. – 240 с.
4. Валютный рынок и валютное регулирование / Под ред. И. Н. Платоновой. – М.: БЭК, 2008. – 286 с.
5. Валютный рынок и валютные операции в России / И. Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2011. – 240 с.
6. Долгов С. Глобализация экономики: новое слово или новое явление / С. Долгов. – М., 2009. – 215 с.
7. Доронин И. Г. Перспективы валютного рынка зависят от макроэкономической стабилизации / И.Г.Доронин // Финансовые известия. – 2012. – №42 (264). – С. 3–4.
8. Красавина Л. Н. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / Л.Н. Красавина, С.А. Былиняк, Д.В. Смыслов и др. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 576 с.
9. Мамонтов А. Н. Биржевой валютный рынок./ А.Н.Мамонтов. – М.: Финансовые рынки, 2006. – 217 с.
10. Моисеев С.Р. Международные финансовые рынки и международные финансовые институты / Моисеев С.Р. – М.: ММИЭИФП, 2012. – 245 с.
11. Пискулов Д. Ю. Теория и практика валютного дилинга / Д. Ю. Пискулов. – М.: ИНФРА-М, 2010. – 208 с.
12. Практика глобализации: игры и правила новой эпохи / О.В. Братимов, Ю.М. Горский, М.Г.Делягин, А.А.Коваленко [под ред. М. Г. Делягина]. – М.: ИНФРА-М, 2011 – 342 с.
13. Этапы формирования модели всемирной валютной биржи / Е.В. Афанасьев // Экономические науки. – 2007. – № 2. – С. 129–133.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2013 р.